

بررسی جغرافیای طبیعی و انسانی شهر یاسوج سجاد جلیل^۱

چکیده

یاسوج یکی از شهرهای جنوبی ایران و مرکز استان کهگیلویه و بویراحمد است. این شهر همچنین مرکز شهرستان بویراحمد است، که در شمال شرقی استان واقع شده است. شهر یاسوج از شمال به شهرستان دنا (کهگیلویه و بویراحمد)، از جنوب به نورآباد ممسنی (فارس)، از شرق به سمیرم (اصفهان) و اقلید (فارس) و از غرب به شهرستان کهگیلویه ختم می‌شود. شهر یاسوج در ارتفاع ۱۸۷۰ متری از سطح دریا واقع شده است. یاسوج دارای ویژگی‌های جغرافیایی و انسانی حائز اهمیت است که در منطقه پیرامونی خود جایگاه مهمی دارد. در بعد ویژگی‌های طبیعی مؤلفه‌هایی همچون بارش، دما، باد، آب و توپوگرافی و در بعد ویژگی‌های انسانی جمعیت، گروه‌های سنی، میزان بیکاری، نرخ اشتغال، میزان جمعیت فعال، مسئله مهاجرت قابل توجه است. در این پژوهش با بررسی منابع مطالعاتی و تحقیقاتی و همچنین آمارنامه‌های مختلف ویژگی‌های انسانی و جغرافیایی شهر یاسوج مورد واکاوی قرار می‌گیرد.

واژه‌های کلیدی: یاسوج، کهگیلویه و بویراحمد، جغرافیای طبیعی، جغرافیای انسانی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. کارشناسی ارشد رشته شهرسازی- برنامه ریزی شهری دانشگاه علوم و تحقیقات تهران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۲۸

در واقع ویژگی‌های ژئومورفیک و توپوگرافیک یک مکان جغرافیایی نه تنها در پراکندگی و یا تجمع فعالیت‌های انسانی مؤثر است، بلکه در نهایت یکی از عوامل مؤثر در شکل و سیمای فیزیکی ساختهای فضایی نیز به شمار می‌آید. به علاوه برنامه ریزی‌های زیربنایی شهر به دور از تأثیرات شرایط جغرافیایی نبوده و نیست، زیرا شرایط جغرافیایی محل و جهت گیری ناهمواری‌ها در مسائلی نظیر ساخت و سازهای شهری و یا در ارگانسیم جابجایی جمعیت شهر و غیره نقش انکارناپذیری دارد.

به طور کلی محیط‌های جغرافیایی به صورت زیر بر یک شهر اثر می‌گذارند. که با توجه به آن‌ها می‌توان برای شهرهای موجود و یا در شهرهای آتی اقدام به برنامه ریزی نمود.

نقش پردازی در الگوی پراکنش و توزیع فضایی شهرها، حوزه نفوذ و ارتباط نقاط شهری.

تأثیر در مورفولوژی و نقشه (ساخت و بافت) شهری.

متأثر ساختن سازه‌ها، تأسیسات و شرایط خدمت رسانی شهری.

اثر نهادن بر فعالیت‌های اقتصادی شهر.

کاربرد در شناسایی مراکز فراغتی و استراحتی نواحی پیرامون شهرها.

با توجه به موارد فوق در مطالعات مربوط به شهر و شهرسازی اطلاع از شرایط جغرافیایی ضروری می‌باشد.

استان کهگیلویه و بویراحمد با ۵۲/۶ جمعیت ساکن در مناطق شهری (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)، و قرارگیری در دامنه گسل‌های خطرزا و حوضه‌های آبخیز فعال و سیل خیز از این امر مستثنی نمی‌باشد. در این میان شهر یاسوج به عنوان مرکز استان و همچنین پرجمعیت‌ترین شهر استان، به علت قرار گرفتن در ارتفاعات رشته کوه زاگرس و مکان یابی شهردر کنار مسیل‌ها و حوضه‌ها و آبراهه‌های متعدد مخصوصاً رودخانه بشار و قرارگیری شهر درکنار سه گسل مهم به نام گسل دنا در شعاع کمتر از ۲۰ کیلومتر، گسل زاگرس در شعاع ۷۰ تا ۸۰ کیلومتری و گسل قطر - کازرون در شعاع ۲۰ کیلومتری شهر یاسوج (هاتف و همکاران، ۱۳۹۰: ۲)، در معرض وقوع حوادث طبیعی شدید و متعددی قرار دارد و هر ساله مخاطرات زیادی به ویژه زلزله در گوشه و کنار این شهر به وقوع می‌پیوندد.

موقعیت جغرافیایی استان کهگیلویه و بویراحمد

استان کهگیلویه و بویراحمد، با مساحتی بالغ بر ۱۶۲۶۴ کیلومتر مربع (حدود یک درصد از مساحت کل کشور) در جنوب غربی ایران قرار دارد (خلیلی، ۱۳۸۳: ۲). این استان از شمال به استان چهارمحال و بختیاری، از شرق به استان‌های فارس و اصفهان، از جنوب به استان‌های فارس و بوشهر و از غرب به استان خوزستان محدود می‌شود. موقعیت جغرافیایی این استان بین ۳۰ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۳۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۵۷ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۴۲ دقیقه طول شرقی واقع شده است (مرکز انفورماتیک و مطالعات توسعه، ۱۳۷۳: ۳).

جغرافیای تاریخی استان کهگیلویه و بویراحمد

شهر پدیده تاریخی و در عین حال جغرافیایی است، یعنی شهر ساخته و پرداخته دوران گذشته و حال می باشد. بنابراین در شناخت شهر و تحقیق در ساختمان و رشد آن کلیه عوامل سازنده شهر، از محیط طبیعی گرفته تا تأثیر مستقیم سیستم های اقتصادی و اجتماعی و حتی عوامل سیاسی و نقش شخصیت های تاریخی را که به گونه ای با شهر پیوندی برقرار کرده اند، باید در نظر گرفت. به هر حال از آنجایی که مطالعه وضعیت هر شهری بدون توجه به گذشته تاریخی آن مقدور نیست و برای بررسی جغرافیای شهری هر منطقه ای باید تاریخ گذشته آن مورد مطالعه قرارگیرد، لذا در این قسمت از پژوهش تاریخ استان کهگیلویه و بویراحمد و سپس شهر یاسوج مورد بررسی قرار گرفته است.

در فرهنگ معین کهگیلویه به معنای زالزالک آمده است (معین، ۱۳۶۳: ۱۶۳۶). به طور کلی در کوهستان های شمال غربی فارس که امروزه استان کهگیلویه و بویراحمد نام دارد، پنج قبیله از کردان (کرد در گذشته به معنای ایلیاتی بوده) سکونت داشته اند که به آن ها رم یا زم کردها می گفتند (زینل زاده، ۱۳۸۰: ۶۵).

کهگیلویه محل اقامت ایلات مختلف لر و بویراحمدی و باوی و چهاربنیچه و غیره است که آن ها را ایلات کهگیلویه می نامند. این ولایت چون بین ایلات بزرگی از جمله ایل بزرگ قشقایی، بویراحمدی، لر بختیاری و... واقع شده است اهمیت اقتصادی و نظامی زیادی دارد. مهم ترین ایلات ساکن در استان کهگیلویه و بویراحمد شش ایل بویراحمد، بهمئی، طیبی، چرام، باشت و بابویی و دشمن زیاری می باشد (خلیلی و همکاران، ۵۴).

ایل بویراحمد بزرگ تر از سایر ایلات می باشد؛ پس از قرن هفتم نیز ترکهای قشقایی جنوب گچساران را به عنوان محل قشلاق خود انتخاب نمودند که امروز نزدیک به نیمی از جمعیت شهرستان (به خصوص شهر دوگنبدان) از ایل قشقایی می باشند. احمد اقتداری به طور خلاصه با ذکر قول گروهی از نویسندگان و محققان علوم تاریخی در مورد مردمان این منطقه اعتقاد دارد که: هخامنشیان در اصل و تبار از مردم کهگیلویه و بویراحمد بوده اند.

اسکندر مقدونی در تنگ تکاب امروزی که در شمال بهبهان واقع است و یا در ارتفاعات بابا احمد و در تنگ بیرهزا (در نزدیکی دهدشت) با شجاعت مردم منطقه روبرو شده و آریوبرزن در یکی از این دره ها جان باخته است (در منطقه دهدشت دره بنا آریوبرزن وجود دارد). اگر چه ساسانیان از اصل و تبار مردم این ناحیه نبوده اند ولی از نوع مسکن و شهرسازی در این منطقه داشته اند و شاید محل امنی برای زمان خاص وجود داشته است (زینل زاده، ۱۳۸۰: ۶۶).

تقسیمات سیاسی استان

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۱ استان کهگیلویه و بویراحمد دارای هشت شهرستان (بویراحمد، گچساران، کهگیلویه، دنا، بهمئی، باشت، چرام و لنده)، ۱۷ شهر، ۱۸ بخش، ۴۵ دهستان و بالغ بر ۱۶۷۶ آبادی دارای مسکن می باشد.

تعداد شهرهای استان در سال ۱۳۵۵ به ۴ شهر رسیده و در سال ۱۳۸۵، ۹ نقطه شهری به آن اضافه شده و در این سال با ۱۳ نقطه شهری ۳۰۲۱۹۲ نفر جمعیت شهری را در خود جای داده است و در سال ۱۳۹۱، دارای ۱۷ نقطه شهری می باشد.

نرخ شهرنشینی منطقه در این سال معادل ۴۷/۶ درصد که نسبت به سال ۱۳۴۵ معادل ۳/۴ برابر شده است. و در سال ۱۳۹۱، تعداد شهرهای استان به ۱۷ شهر می‌رسد که شهر یاسوج پرجمعیت‌ترین شهر استان می‌باشد.

تحولات جمعیتی استان

در طی ۴۰ سال گذشته استان کهگیلویه و بویراحمد با نرخ رشد متوسط سالانه ۴/۵۳ درصد از ۱۶۱ هزار نفر در سال ۱۳۴۵ به ۶۵۸ هزار نفر در سال ۱۳۹۰ رسیده است، طی دوره مذکور بالاترین نرخ رشد متوسط سالانه مربوط دوره ۱۳۶۵-۱۳۵۵ (معادل ۵/۳۶ درصد) شتاب قابل توجهی را در میزان جمعیت استان ایجاد نموده است، که معادل ۱/۴ برابر رشد متوسط سالانه کشور می‌باشد. استان در زمینه شهرهای با رده جمعیت بیش از ۱۰۰ هزار نفر در طول ۴۰ سال اخیر تا سال ۱۳۸۵ فاقد نقطه شهری بوده و جمعیت شهر یاسوج بعنوان مرکز استان و مرکز شهرستان بویراحمد براساس سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰ بالغ بر ۱۰۸۵۰۵ هزار نفر شده و با سهم جمعیت شهری ۳۳ درصد از کل جمعیت شهری استان جزء شهرهای میانی کشور قرار گرفته است (محاسبات نگارنده با استفاده از نتایج تفصیلی شهرستان).

موقعیت و تحولات جمعیتی شهرستان یاسوج

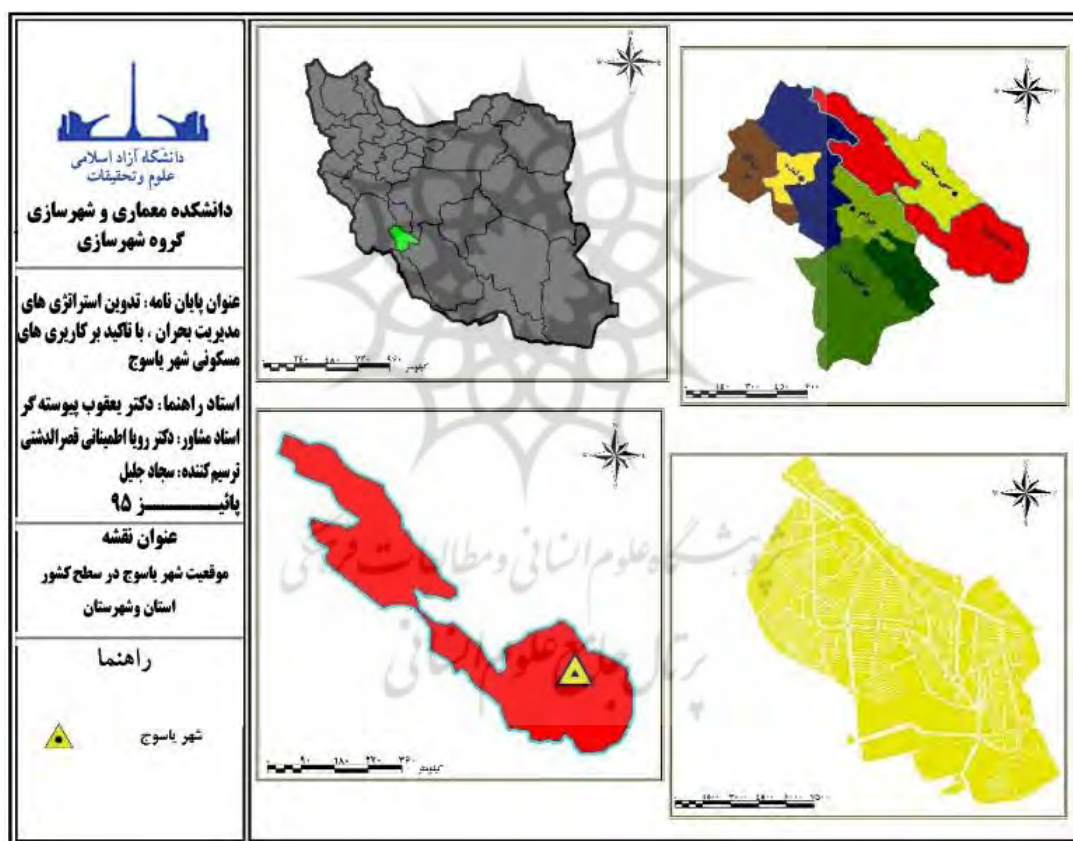
بر اساس آمار سال ۹۰ شهرستان بویر احمد با جمعیت بالغ بر ۲۴۳۷۷۱ نفر بوده، که از این میزان جمعیت ۱۲۲۴۸۰ نفر در شهر و ۱۲۱۲۳۶ نفر در مناطق روستایی زندگی می‌کنند ۵۵ نفر غیره ساکن می‌باشند شهرستان بویر احمد با وسعتی حدود ۴۴۵۲ کیلومتر مربع در شمال و شرق استان واقع شده است و از ۳ بخش و ۹ دهستان تشکیل شده است که مرکز آن شهر یاسوج است و براساس سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت آن ۱۱۱۷۴۰ نفر برآورد شده است (سر شماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۰) جمعیت شهرستان بویراحمد از گذشته تا به امروز روند صعودی داشته است، به طوری که جمعیت این شهرستان از ۷۸۴۷۷ در سال ۱۳۵۵ به ۲۴۳۷۷۱ در سال ۱۳۹۰ رسیده است و نرخ رشد این شهرستان در سال ۱۳۹۰، ۲/۲ درصد درصد بوده است.

ویژگی‌های طبیعی شهر یاسوج

شهر یاسوج در موقع جغرافیایی ۳۰ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته و مساحتی برابر با ۴۰۰۰۰ هکتار را اشغال کرده است (سایت شهرداری یاسوج، ۱۳۹۴). شهر یاسوج از سمت شمال و شرق به ارتفاعات زاگرس، از سمت جنوب به رودخانه بشار و روستاهای اکبرآباد و نجف آباد، از سمت جنوب غربی به شهرک صنعتی و روستای بلوکو، از سمت غرب و شمال غربی به رودخانه مهران و روستاهای مهران، شرف آباد علیا، شرف آباد سفلی و شرف آباد وسطی محدود می‌گردد (مهندسین مشاور همسو، ۱۳۸۰: ۵). شهر یاسوج از

نظر تقسیمات سیاسی کشور مرکز استان کهگیلویه و بویراحمد و مرکز شهرستان بویراحمد، در بخش مرکزی، دهستان سررود شمالی و از نظر طبیعی بین رودخانه‌های بشار در جنوب و مهربان در غرب و کوه‌های دنا در شمال و شرق محصور شده است (مهندسین مشاور همسو، ۱۳۸۰: ۳۸).

موقع جغرافیایی شهر یاسوج علاوه بر بهره‌مندی از داده‌های طبیعی از داده‌های تاریخی و سیاسی نیز برخوردار بوده و به همین دلیل مکان جغرافیایی خود را در پناه جنگل‌های تنک و نیمه انبوه دامنه کوه دنا انتخاب نموده است. لذا مکان جغرافیایی شهر یاسوج قبل از هر چیز سیاسی و نظامی بوده است. شهر مجموعه پیچیده‌ای از روابط و مناسبات انسانی با محیط است که در این مجموعه نه تنها روابط انسان با محیط از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، بلکه روابط درونی انسان‌ها، اندیشه‌های فکری و فلسفی آنان، ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی و ... از دیدگاه شهرسازی مورد توجه ویژه است و همواره مورد بررسی قرار می‌گیرد. شهر یاسوج نیز از این امر مستثنی نیست و پیدایش، شکل‌گیری، رشد و توسعه آن، نتیجه تعاملات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ... است که در این منطقه به وقوع پیوسته است.

نقشه (۱-۳) موقعیت شهر یاسوج در سطح کشور، استان و شهرستان

ویژگی‌های زمین‌شناسی شهر یاسوج

زمین‌های شهر و پیرامون آن با توجه به استقرار در بخشی از کوهپایه‌های رشته کوه زاگرس از ویژگی‌های زمین‌شناسی این ناحیه کوهستانی است. زمین‌های این منطقه از تاقدیس و ناودیس‌های موازی تشکیل شده است که در جهات شمال غربی به جنوب شرقی قرار دارد. منطقه شامل دره‌های عمیق و باریکی است که فقط قسمت‌های محدودی از آن را دشت‌های

کوچک و رسوبی و قابل کشت تشکیل داده است و تشکیلات زمین شناسی این منطقه را سنگ‌های آهکی سخت دوره ژوراسیک، کرتاسه، انوسن، الیگون و آسماری تشکیل داده است (سازمان مسکن و شهر سازی استان، ۱۳۸۰: ۳۷۳).

توپوگرافی

استان کهگیلویه و بویراحمد منطقه ناهمواری است و حدود $\frac{4}{5}$ آن را ارتفاعات و تپه ماهورها تشکیل می‌دهد که در ناحیه سردسیر بیشتر کوه‌های مرتفع و در ناحیه گرمسیری از کوه‌های کم ارتفاع و تپه ماهورها و حدود $\frac{1}{5}$ از وسعت آن را دشت‌های کوچک و بزرگ تشکیل داده است (مرادی، ۱۳۷۴: ۲۴). سلسله جبال زاگرس با چند رشته موازی با جهت شمال غربی - جنوب شرقی در این استان ادامه می‌یابد و مرتفع‌ترین کوه آن دنا با ارتفاع حدود ۴۴۴۲ متر را در خود جای داده است. این کوه به علت وجود یخچال‌های طبیعی سرچشمه برخی از رودهای مهم و پرآب استان می‌باشد، همچنین کوه‌های مهم دیگری در مناطق مختلف استان کشیده شده‌اند که عبارتند از: کوه‌های سیاه و سفید در بهمئی و شرق لنده، کوه خامی حد فاصل باشت - گچساران، کوه خیز در جنوب شهر دهدشت، کوه‌های نیل و حجاج در شمال شرق یاسوج، کوه دل افروز در شمال دیشموک و

حد فاصل این رشته کوه‌های مرتفع، دشت‌های کوچک و بزرگی است که خاک آن‌ها اغلب رسوبی می‌باشد و در دامنه کوه‌ها به خاک‌های واریزهای تبدیل می‌شود، این دشت‌ها هم در مناطق سردسیر و هم در مناطق گرمسیر وجود دارند، از جمله مهم‌ترین این دشت‌ها می‌توان به دشت‌های باشت، لیشر، امامزاده جعفر، دشتروم، دشت چرام و ... اشاره نمود. با این حال باید توجه داشت که استان کهگیلویه و بویراحمد سرزمینی کوهستانی می‌باشد و مجموع مساحت دشت‌ها و دشتک‌های آن به بیش از ۶۵ هزار هکتار نمی‌رسد (خلیلی و همکاران، ۱۳۸۳: ۵). شهر یاسوج در کوهپایه دنا قرار گرفته و توسعه آن قسمتی از دشت سررود را در بر گرفته است. این دشت در دامنه‌های جنوبی چین خوردگی‌های زاگرس قرار گرفته و توسط ارتفاعات دو پشته و پراقتاب از همدیگر جدا می‌شود. شیب عمده شهر از طرف شمال شرق به جنوب غرب می‌باشد. متوسط ارتفاع شهر حدود ۱۹۱۹ متر از سطح دریا می‌باشد که این رقم در بالاترین ارتفاع شهر ۲۰۰۰ متر از سطح دریا و در پایین‌ترین ارتفاع حدود ۱۸۳۰ متر از سطح دریا متغیر می‌باشد. شیب متوسط شهر در ارتفاعات شمالی و شرقی، بین ۱۵ تا ۲۵ درصد می‌باشد. قسمت جنوب غربی شهر شیب حدود ۴ درصد، قسمت شرقی شهر شیب متوسط حدود ۵ درصد و اراضی جنوب غرب شیب متوسط حدود ۱/۵ درصد و اراضی کارخانه قند شیب حدود ۰/۵ درصد را دارا می‌باشد (مهندسین مشاور داهه، ۱۳۷۴: ۲۵).

ویژگی‌های اقلیمی شهر یاسوج

بررسی وضعیت جوی شهر یاسوج طی دوره بیست و چهار ساله آماری از ۱۳۶۳ تا ۱۳۸۷ حاکی است که متوسط دمای سالانه یاسوج در طی یک دوره آماری ۲۳ ساله ۱۵ درجه سانتیگراد بوده است. در طی این مدت گرم‌ترین سال، سال زراعی ۱۳۷۷-۷۸ با دمای متوسط ۱۶/۴ درجه سانتیگراد و سردترین سال زراعی ۱۳۷۰-۷۱ با دمای متوسط سالیانه

۱۳/۵ درجه سانتیگراد بوقوع پیوسته است. متوسط دمای حداکثر سالیانه ۲۲/۱ درجه سانتیگراد و متوسط حداقل آن ۷/۷ درجه سانتیگراد است. سردترین ماه در طی این دوره در یاسوج دی ماه با دمای متوسط ۳/۸ درجه سانتیگراد و گرم‌ترین ماه در منطقه مرداد با دمای متوسط ۲۶/۷ درجه سانتیگراد بوده است. در مجموع متوسط دمای هوا در ماههای گرم سال (خرداد، تیر، مرداد و شهریور به ترتیب ۲۲/۳، ۲۶/۱، ۲۶/۷ و ۲۳/۳ درجه سانتیگراد بوده است. متوسط درجه حرارت در ماههای سرد سال (آذر، دی، بهمن و اسفند) به ترتیب ۷، ۴/۱، ۳/۸ و ۷/۶ درجه سانتیگراد بوده است. بالاترین دمایی که طی این دوره آماری گزارش گردیده ۴۰/۴ درجه سانتیگراد مربوط به روز بیست و یکم تیر ماه سال -- و سردترین روز سال طی این دوره آماری مربوط به سال ۱۳۷۶ دیماه با (۱۹-) سانتیگراد بوده است. البته در همین ماه دماهای ۱۸ و ۱۳ درجه سانتیگراد زیر صفر هم مشاهده گردیده است. همچنین در بهمن ماه نیز دماهای ۱۳، ۱۵ و ۱۱ درجه سانتیگراد زیر صفر مشاهده شده است. میانگین بلندمدت تعداد روزهایی از سال که معدل دما زیر صفر بوده است یعنی روزهای همراه با یخبندان ۶۱ روز که بیش‌ترین آن‌ها در دیماه با ۲۲ روز و در بهمن ماه ۱۷ روز اتفاق افتاده است (احمدی، ۱۳۸۸: ۳۵).

ماه	دمای هوا (درجه سانتیگراد)			
	معدل حداکثر	معدل حداقل	حداکثر مطلق	حداقل مطلق
فروردین	۲۰/۲	۵/۸	۳۳/۵	۰/۸
اردیبهشت	۲۲/۳	۷/۳	۲۸/۴	۲/۶
خرداد	۳۲/۱	۱۲/۸	۳۶/۸	۸/۰
تیر	۳۶/۶	۱۷/۳	۴۰/۰	۱۳/۶
مرداد	۳۵/۵	۱۷/۴	۳۹/۵	۱۴/۸
شهریور	۳۳/۱	۱۳/۷	۳۵/۸	۱۰/۰
مهر	۲۷/۳	۸/۲	۳۰/۰	۲/۴
آبان	۱۸/۱	۴/۷	۲۴/۵	۰/۰
آذر	۱۳/۶	۰/۶	۲۰/۰	-۴/۴
دی	۶/۳	-۵/۷	۱۴/۴	-۱۳/۶
بهمن	۱۰/۱	-۳/۲	۱۵/۴	-۹/۵
اسفند	۱۵/۸	۲/۰	۲۱/۲	-۴/۶

جدول شماره (۳-۵): میانگین دمای ماههای شهر یاسوج در سال ۱۳۹۲ مآخذ: هواشناسی استان ک.ب، ۱۳۹۳

بارش

نتایج حاصل از بررسی دوره‌های آماری فوق‌الذکر حاکی است که معدل بارندگی سالیانه طی دوره آماری فوق‌الذکر در یاسوج ۸۵۲ میلیمتر است. بیش‌ترین متوسط بارندگی در ماه‌های آذر با ۱۸۴/۲ و دیماه با ۱۷۶/۵ میلیمتر مشاهده می‌کنیم. در حالیکه کمترین بارش سالیانه به ماه‌های تیر و شهریور به ترتیب با ۰/۴ و ۱۰/۱ میلیمتر مربوط می‌شود. بطور کلی ۶۴ درصد بارش سالیانه یاسوج در زمستان ۲۷/۴ درصد در پاییز و ۹۰۶ درصد هم در بهار و تابستان ریزش می‌نماید. احتمال ریزش برف در ماه‌های آذر تا نیمه اول اسفند وجود دارد. البته در طی دوره آماری در روز دهم فروردین سال ۱۳۸۸ برف سنگینی در کلیه نقاط سردسیر استان از جمله در شهر یاسوج باریده است. بیش‌ترین مقدار بارندگی روزانه در طی دوره آماری ۱۱۹ میلیمتر در روز ۱۶ بهمن ماه ۱۳۷۳ بوده است. بطور متوسط تعداد روزهای همراه با برف در سال ۱۳ روز است که بیش‌ترین آن‌ها مربوط به دیماه و پس از آن بهمن ماه است. نتایج حاصل از این آمارها حاکی است که شهر یاسوج در منطقه اقلیمی معتدل مدیترانه‌ای از نوع کوهستانی واقع شده است که از ویژگی‌های بارز و عمده آن تابستانهای معتدل و خنک و زمستانهای سرد و پر برف و باران است. همین ویژگی سبب شده تا پوشش گیاهی نیمه متراکم تا متراکم که متشکل از انواع گونه‌های بلوط، بنه، گلخنک و بادام کوهی است، در این منطقه به وفور نمایان باشد. بارندگی خوب و مناسب سبب پیدایش چشمه‌های متعدد گردیده است؛ مضاف بر آن وجود توپوگرافی کوهستانی آبشارهای متعددی را با چشم اندازهای جالب و بی‌نظیر سبب شده است که از آن جمله آبشار یاسوج و تنگ مهربان نمونه‌ای از آن‌ها است.

ماه	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
بارندگی ماهانه (میلیمتر)	۴۰/۳	۵۲/۰	./.	./.	۲/۵	./.	./.	۱۶۱/۰	۷۸/۷	۴۶/۴	۶۷/۰	۷۱/۷
حداکثر بارندگی یک روز (میلیمتر)	۱۲/۵	۱۵/۵	./.	./.	۲/۵	./.	./.	۳۶/۶	۲۵/۸	۱۷۵/۰	۳۳/۹	۳۷/۴

جدول شماره (۳-۶): میانگین بارش ماه‌های شهر یاسوج در سال ۱۳۹۲ مأخذ: هواشناسی استان ک.ب، ۱۳۹۳
 بنابراین با توجه به عناصر اقلیمی حاکم بر آن، شهر یاسوج، شهری است دارای اقلیم سرد و مرطوب کوهستانی که به لحاظ آسایش محیط یکی از مناسب‌ترین اقلیم‌های قابل زیست کشور را داراست (احمدی، ۱۳۸۸: ۵۵). هسته بیشینه بارش زمستانه کشور در یاسوج قرار دارد و نزدیک به ۵۶۰ میلیمتر است (علیچانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۳).

ماه	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
حداکثر	۳۲۶/۱	۱۱۷/۵	۲۷/۱	۱۰	۲۴	۱۲/۶	۸۳	۲۷۳	۵۹۱	۵۹۳	۳۱۷	۳۷۴
حداقل	۵/۷	./.	./.	./.	./.	./.	./.	./.	۲۸/۲	۲۸/۲	۲۲/۷	۶/۰
متوسط	۱۰۷/.	۳۰/.	۱/۷	۱/۷	۲/۳	./۹	۵/.	۶۱/۲	۱۶۱	۱۶۱/۲	۱۴	۱۳۸

جدول شماره (۳-۷): بارندگی ماهانه شهر یاسوج در طی ساله‌های ۱۳۹۲-۱۳۶۵ مأخذ: سالنامه آماری استان ک.ب،

۱۳۹۲

باد

جهات غالب وزش باد در شهر یاسوج در فصول بهار و زمستان از سمت جنوب غرب به سمت شمال شرق، در فصل پاییز از سمت غرب به شرق و در فصل تابستان از سمت جنوب به شمال است. اما غالب‌ترین جهت باد در یاسوج ۱۸۰ درجه جنوبی با میانگین سرعت ۸/۳ نات یا ۴/۲ متر بر ثانیه محاسبه شده است. بیشینه سرعت باد غالب در ماه مارس با مقدار ۹/۲ نات در جهت جنوبی و کمینه سرعت باد غالب در ماه ژانویه با مقدار ۶/۸ نات در جهت جنوبی بوده است. بالاترین ضریب پایایی باد مربوط به سال ۱۹۹۴ به میزان ۵۵/۶ درصد می‌باشد. بر طبق بررسی‌های انجام شده سریع‌ترین بادهای در فصول زمستان و بهار می‌وزند. بالاترین سرعت باد در طی دوره آماری مربوط به روز پانزدهم مارس سال ۱۹۸۹ به میزان ۵۸ نات یا ۲۹ متر بر ثانیه در جهت جنوبی بوده است.

ماه	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
حداکثر سرعت وزش باد (متر بر ثانیه)	۱۱/.	۱۵/.	۸/.	۱۰/.	۹/.	۸/.	۹/.	۸/.	۹/.	۷/.	۹/.	۹/.

جدول شماره (۳-۸): حداکثر سرعت وزش باد در ماههای شهر در سال ۱۳۹۲ مأخذ: سالنامه آماری استان ک.ب،

۱۳۹۲

منابع آب

به طور کلی در طبیعت آب‌ها را به دو دسته تقسیم می‌کنند: ۱- آب‌های سطحی ۲- آب‌های زیرزمینی

آب‌های سطحی استان شامل رودها، دریاچه‌ها و تالابها است و آبهای زیرزمینی شامل چشمه‌ها، چاه‌ها و قنات است. در استان کهگیلویه و بویراحمد و یاسوج به علت وجود مناطق بلند و وزش بادهای مرطوب، در همه مناطق استان میزان بارندگی از میانگین کشوری بسیار بالاتر است. این بارندگی‌ها خود موجب ایجاد رودهای زیادی در استان می‌شوند. در مسیر رودها به علت وجود ناهمواری، تند آب‌ها و آبشارهای فراوانی بوجود آمده است (خلیلی و همکاران، ۱۳۸۲: ۴۸). این منابع آبی عظیم چون در قعر دره‌های تنگ و پرپیچ و خم در داخل ارتفاعات عبور می‌کنند و نیز بدلیل مدیریت ضعیف منابع آبی تاکنون کمتر مورد استفاده قرار گرفته‌اند. مهم‌ترین رودهای استان عبارت‌اند از: مارون، بشار، خیرآباد، مهران، زهره، شور، بابا احمد و رود بهمئی (همان: ۴۸).

مهم‌ترین دریاچه‌ها و تالاب‌های استان عبارت‌اند از:

- دریاچه (برم) مورزرد زیلایی: در ۱۳۵ کیلومتری شمال غرب یاسوج، در ارتفاع ۲۱۸۰ متر از سطح دریا قرار دارد و مساحت آن ۱۴ هکتار است. حداقل عمق این دریاچه به ۷ متر و حداکثر عمق آن به ۱۴ متر می‌رسد.

- تالاب برم الوان: در حدود ۴۰ کیلومتری شهر لیک قرار دارد. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۱۰۰ متر، مساحت آن ۱۵ هکتار، حداقل عمق آن ۱۲ و حداکثر آن ۳۰ متر است (خلیلی و همکاران، ۱۳۸۲: ۵۰).

دشت‌های استان کهگیلویه و بویر احمد به علت نفوذ ناپذیر بودن زمین از نظر منابع آب زیرزمینی فقیرند (به استثنای نواحی محدودی از جمله باشت، امامزاده جعفر و چرام).

- چشمه‌های استان: معمولاً آب خنک و شیرین دارند و در مجموع بیش از ۱۶۰ چشمه پرآب در استان وجود دارد که عمده آن‌ها در شهر یاسوج قرار گرفته‌اند (همان، ۵۲).

- چاه‌ها: در استان چاه‌ها به دو گونه عمیق و نیمه عمیق تقسیم می‌شود. یک حلقه چاه آرتزین نیز در مسیر دهدشت - گچساران وجود دارد.

در استان تعداد ۱۶ یاسوجه قنات وجود دارد که سه یاسوجه آن در ناحیه یاسوج قرار دارد و یکی از منابع تأمین آب در برخی روستاهای استان است.

آب آشامیدنی شهر و حومه عمدتاً از منابع زیر تأمین می‌شود:

۱- چشمه آبشار در قسمت شمال شرقی یاسوج

۲- چشمه محمودآباد سفلی در قسمت شرقی یاسوج

۳- یک حلقه چاه عمیق در حاشیه رودخانه بشار در ابتدای ترمینال یاسوج

دو حلقه چاه دستی در ناحیه بن سنجان واقع در غرب یاسوج (اکبریان، ۱۳۹۰: ۷۵).

عوامل محدود کننده توسعه شهر

کوه‌ها، بیابان‌ها، کویرها و دریاها از مهم‌ترین عوامل طبیعی در جلوگیری از گسترش شهرها و حوزه‌های نفوذ شهری به شمار می‌روند. با این همه با رشد فن آوری از نقش باز دارنده آن‌ها بیش از پیش کاسته شده است. از میان کلیه عوامل

جغرافیایی دشت ها، جلگه ها، اقلیم و آب‌ها (رودها و دریاها) در ایجاد و گسترش شهرها به شدت تأثیر گذاشته‌اند، اما می‌توان گفت که دشت ها و جلگه ها بستر مناسبی برای فعالیت گروه‌های انسانی در کانون‌های شهری به شمار می‌روند و اقلیم مساعد و وجود رودها و دریاها (برای آبیاری و حمل و نقل و استفاده از آب و فراورده‌های دریایی) می‌توانند زمینه ساز توسعه فزاینده شهرها گردند. از سوی دیگر برخی از عوامل طبیعی نیز گسترش شهری را مانع می‌شوند (رهنمایی، ۱۳۶۹، ۵۶).

ياسوج نیز به طور کلی مجموعه ای از عوامل طبیعی و فیزیکی هستند. وجود رشته کوه زاگرس (کوه دنا و...) به عنوان مهم‌ترین عامل جغرافیایی و طبیعی در گسترش و توسعه شهر ياسوج در جهات شمال، شرق و شمال شرق، نقش محدود کننده را ایفا می‌کند. رودخانه بشار و تپه تل دراز در سمت جنوب و رودخانه مهریان در شمال غرب نیز از جمله عوامل مهم و عمده جغرافیایی هستند که در توسعه شهر ياسوج نقش به نسبت محدود کننده داشته‌اند. از سوی دیگر باید متذکر شد که با توجه به اهداف برنامه ریزان مبنی بر توسعه کشاورزی و لزوم حفظ اراضی مرغوب و مستعد کشاورزی در برابر ساخت و سازهای شهری، می‌توان از زمینه‌های کشاورزی که در قسمت جنوب غربی شهر قرار گرفته‌اند به عنوان یک عامل محدود کننده در توسعه شهر ياسوج نام برد.

جغرافیای انسانی شهر ياسوج

ياسوج در سال ۱۳۴۵ با ۹۳۱ نفر جمعیت جزء مکان‌هایی بوده است که با توجه به جمعیت پایین نام شهر به خود گرفت و جزء نقاط شهری به شمار آمده است که دلیل عمده آن تصمیمات سیاسی است. جمعیت این شهر با نرخ معادل ۱۷/۱ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۴۵۲۴ نفر رسیده است. جمعیت شهر ياسوج پس از طی یک دوره ۱۰ ساله در سال ۱۳۶۵ به ۲۹۹۹۱ نفر رسید که متوسط نرخ رشد سالانه ۲۰/۸ درصد را دارا بوده است. در این سال شهر ياسوج دارای ۵۳۲۸ خانوار معمولی ساکن با ۲۹۲۷۷ نفر جمعیت شامل ۱۵۴۱۶ نفر مرد و ۱۳۸۶۱ نفر زن و ۱۵ خانواده دسته جمعی با ۷۱۴ نفر جمعیت شامل ۵۹۴ نفر مرد و ۱۲۰ نفر زن بوده است (سالنامه آماری استان ک.ب، ۱۳۸۵).

میزان مولید کمتر از یک سال در شهر ياسوج در سال ۱۳۶۵ برابر با ۱۶۱۴ نفر می‌باشد که این رقم در سال ۱۳۷۵ کمی کاسته شده و به ۱۴۱۶ نفر کاهش یافته است. در سرشماری ۱۳۸۵ این رقم به ۲۳۴۵ نفر رسیده است.

$$۵/۸ = ۳۰ = (۱۶۱۴/۸۲۵۴) \text{ در سال } ۱۳۶۵ \text{ نرخ باروری عمومی}$$

$$۲/۳ = ۳۰ = (۱۴۱۶/۱۸۲۵۳) \text{ در سال } ۱۳۷۵ \text{ نرخ باروری عمومی}$$

$$۲/۱ = ۳۰ = (۲۳۴۵/۳۲۱۴) \text{ در سال } ۱۳۸۵ \text{ نرخ باروری عمومی}$$

نمودار شماره (۳-۲): نرخ باروری شهر یاسوج طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۶۵ محاسبه: نگارنده

امید به زندگی یک شاخص آماری است که نشان می‌دهد متوسط طول عمر در یک جامعه چقدر است و یا به عبارت دیگر هر عضو آن جامعه چند سال می‌تواند توقع داشته باشد. امید به زندگی در این شهر در سال ۱۳۵۵ معادل ۵۵/۴ در سال ۱۳۶۵ معادل ۶۵/۲ در سال ۱۳۷۵ معادل ۶۸/۴ و در سال ۱۳۸۵ معادل ۷۰/۳ بوده است.

سال	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵
امید به زندگی	۷۰/۵	۷۰/۳	۶۸/۴	۶۵/۲	۵۵/۴

جدول شماره (۳-۱۳): امید به زندگی در شهر یاسوج در طی دوره‌های مختلف سرشماری مأخذ: مهندسین مشاور

همسو، ۱۳۸۵ و شهرداری یاسوج، واحد آمار، ۱۳۹۰

برای مشخص نمودن ساختار جنسی از شاخص نسبت جنسی استفاده می‌شود که تعداد مردان را در مقابل هر ۱۰۰ زن نشان می‌دهد. در مواقع زایمان، تعداد پسران بیشتر از دختران است که این امر ربطی به کشور و منطقه ندارد بلکه از خصوصیات نژادی است. نسبت پسران در بدو تولد در حدود ۱۰۴ تا ۱۰۶ پسر در برابر ۱۰۰ دختر است.

نسبت جنسی برای استان کهگیلویه و بویر احمد در سال ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ به ترتیب برابر است با ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۳، ۱۰۲ و ۱۰۰ می‌باشد. در سال ۱۳۵۵ نسبت جنسی در مناطق شهری ۱۲۰ بود؛ اما این نسبت در سال ۱۳۶۵ به رقم ۱۱۱ رسیده و در سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ به عدد ۱۰۵ و ۱۳۹۰ به عدد ۱۰۱ رسیده است.

نسبت جنسی در شهر یاسوج

نسبت جنسی شهر یاسوج از حالت نامتعادل ۱۳۴۵ به تدریج به سمت تعادل و تناسب پیش می‌رود به طوری که از جمعیت ۹۳۱ نفری این شهر در سال ۱۳۴۵ تعداد ۶۰۲ نفر در گروه مردان قرار داشته‌اند که رقمی در حدود ۶۴/۷ درصد کل جمعیت بوده است. بر این مبنا نسبت جنسی در این سال برابر ۱۸۳ بوده است؛ در سال ۱۳۵۵ از جمعیت ۴۵۲۴ نفری شهر یاسوج تعداد ۲۶۰۴ نفر مرد (۵۷/۶ درصد) و ۱۹۲۰ نفر زن (۴۲/۴ درصد) را تشکیل داده است که نسبت جنسی در این سال ۱۳۵/۶ است. در سال ۱۳۶۵ از جمعیت ۲۹۹۹۱ نفری شهر یاسوج، تعداد ۱۶۰۱۰ نفر مرد (۵۳/۴ درصد مرد و ۱۳۹۸۱ نفر معادل ۴۶/۶ درصد زن است؛ نسبت جنسی در این سال ۱۱۴/۵ درصد است. در سال ۱۳۷۵ از ۶۶۷۷۴

نفر جمعیت شهر یاسوج، تعداد ۳۵۰۴۰ نفر در گروه مردان (۵۲/۵ درصد) و ۳۱۷۳۴ نفر در گروه زنان (۴۷/۵ درصد) قرار داشته است؛ نسبت جنسی در این سال به ۱۱۰/۴ درصد رسیده است. در سال ۱۳۸۵ جمعیت ۱۰۰۵۴۴ نفری شهر یاسوج تعداد ۵۳۶۸۰ نفر در گروه مردان (۵۱/۸ درصد) و ۴۸۴۰۱ نفر در گروه زنان (۴۸/۲ درصد) نسبت جنسی در این سال به ۱۰۷/۷ درصد رسیده است. در سال ۱۳۸۵ جمعیت ۱۰۸۵۰۵ نفری شهر یاسوج تعداد ۵۴۸۲۵ نفر در گروه مردان (۵۰/۵۲ درصد) و ۵۳۶۸۰ نفر در گروه زنان (۴۹/۴۷ درصد) نسبت جنسی در این سال به ۱۰۲/۳ درصد رسیده است.

بررسی وضعیت سواد در شهر یاسوج

بر مبنای اطلاعات گردآوری شده در سال ۱۳۴۵ از جمعیت ۷۲۳ نفری شش ساله یاسوج تعداد ۲۷۳ نفر باسواد بوده‌اند که ۳۷/۸ درصد این رده‌های سنی را در اختیار داشته‌اند.

سال شرح	۱۳۴۵		۱۳۵۵		۱۳۶۵		۱۳۷۵		۱۳۸۵		۱۳۹۱	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
باسوا	۲۷	۸	۲۴۷	۱۶	۱۶۵۶	۱۰۳	۵۰۸۳	۱۰۳	۷۹۷۱	۸۱	۸۸۰۷	۱۶۰
د	۳	۳۷	۰	۶۸	۴	۷۷	۳	۹۰	۸	۹۲	۷	۹۱
بی سواد	۴۲	۵۸	۱۱۲۲	۳۱/۲	۴۸۷۵	۲۲/۷	۵۴۴۴	۹/۷	۶۱۷۲	۷/۱۸	۷۵۴۳	۸/۵۶

جدول شماره (۳-۱۶): جمعیت افراد باسواد و بی سواد شهر یاسوج در دوره‌های مختلف مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۱۳۴۵-۱۳۸۵

در سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ درصد باسوادی به ترتیب ۶۸/۶ درصد و ۷۷/۰۳ درصد رسیده است و این روند با روند صعودی در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ به ترتیب ۹۰/۳ و ۹۲/۸۱ درصد و در ۱۳۹۰ با روند کاهشی به ۹۱/۶۰ درصد رسیده است.

جمعیت فعال شهر یاسوج

در سال ۱۳۹۰ از جمعیت ۱۰۸۵۰۵ نفری شهر یاسوج، ۸۹۱۲۳ نفر را جمعیت ده سال و بیشتر و از این مقدار ۷۶۸۸۵ نفر را جمعیت فعال تشکیل می‌دهد.

سال و شرح	۱۳۹۰
کل جمعیت	۱۰۸۵۰۵
جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۸۹۱۲۳

جدول شماره (۳-۱۷): تعداد جمعیت، جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر و جمعیت فعال شهر یاسوج در سال ۱۳۹۰

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های، ۱۳۹۰

توزیع جمعیت بر حسب سن

بررسی گروه‌های سنی ۰ تا ۱۴ ساله، بیانگر جوان بودن جمعیت شهر یاسوج در دوره‌های مختلف سرشماری است به گونه‌ای که در سال ۱۳۴۵ تعداد ۳۵۵ نفر معادل ۳۸ درصد کل جمعیت شهر در این گروه سنی قرار گرفته بودند. در سال ۱۳۵۵ جمعیت واقع شده در این رده سنی در حدود ۴۳ درصد (۱۹۳۶ نفر) بوده است. از ۲۹۹۹۱ نفر جمعیت یاسوج در سال ۱۳۶۵ تعداد ۱۵۲۸۳ نفر معادل ۵۱ درصد کل جمعیت در گروه سنی جوان قرار داشته‌اند. و در سال ۱۳۹۰ از جمعیت ۱۰۸۵۰۵ نفری شهر یاسوج، ۲۹۰۵۴ نفر در این رده سنی قرار دارد (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۴۵-۱۳۹۰)

آن چه که مشخص است این که از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۶۵ پیوسته این گروه سنی در حال افزایش بوده است که می‌توان علت آن را به عدم وجود سیاست‌های کنترل جمعیت، مسائل فرهنگی و میل به داشتن فرزند پسر، مهاجرت گروه سنی جوان جویای کار به این شهر از روستاهای اطراف نسبت داد. اما در سال ۱۳۷۵ این رده سنی با کاهش در حدود ۵ درصد نسبت به سال ۱۳۶۵ مواجه شده است به گونه‌ای که از کل جمعیت شهر یاسوج تعداد ۳۰۶۲۹ نفر معادل ۴۵/۹ درصد در این گروه سنی قرار داشته‌اند و در نهایت در سال ۱۳۸۵، با افت شدید این گروه سنی در حدود ۲۸ درصد جمعیت شهر معادل ۲۸۰۵۷ نفر را شامل می‌شوند که در این کاهش، سیاست‌های کنترل جمعیت و کاهش مولید تأثیر به سزایی داشته‌اند. جدول گروه‌های سنی بیانگر جوان بودن جمعیت شهر یاسوج است و باید برای این گروه‌های سنی در برنامه‌های مربوط به مسکن و اشتغال توجه خاص نمود. در سال ۱۳۹۰، این گروه سنی ۲۶/۷۷ درصد از کل جمعیت را در بر می‌گیرد (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۴۵-۱۳۹۰)

سال	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
جنس						
مرد	۱۸۷	۱۰۲۸	۷۹۰۸	۱۵۹۸۹	۱۴۴۱۳	۱۵۵۶۶
زن	۱۶۸	۸۵۴	۷۳۷۶	۱۴۶۴۰	۱۳۶۴۴	۱۳۴۸۸
مرد و زن	۳۵۵	۱۹۳۶	۱۵۲۸۳	۳۰۶۲۹	۲۸۰۵۷	۲۹۰۵۴
کل جمعیت	۹۳۱	۴۵۲۴	۲۹۹۹۱	۶۹۷۷۴	۱۰۰۵۴۴	۱۰۸۵۰۵
درصد	۳۸/۱	۴۲/۸	۵۰/۱	۴۵/۹	۲۷/۹	۲۶/۷۷

جدول شماره (۳-۱۸): جمعیت واقع در گروه‌های سنی ۰ تا ۱۴ ساله بر حسب سرشماری‌های مختلف مأخذ: مرکز آمار

ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰-۱۳۴۵

در سال ۱۳۹۰ جمعیت واقع شده در رده سنی ۱۴ تا ۲۰ ساله در حدود ۱۰/۲۱ درصد (۱۱۰۸۴ نفر) بوده است. از جمعیت ۱۰۸۵۰۵ نفری شهر یاسوج در سال ۱۳۹۰، تعداد ۱۱۰۸۴ نفر معادل ۱۰/۲۱ درصد از کل جمعیت در این گروه سنی قرار داشته‌اند. که از این تعداد ۵۷۱۹ نفر مرد و ۵۳۶۵ نفر زن تشکیل می‌دهد (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰).

در سال ۱۳۹۰ جمعیت واقع شده در رده سنی ۲۰ تا ۴۰ ساله در حدود ۴۲/۸۲ درصد (۴۶۴۶۲ نفر) بوده است. از جمعیت ۴۶۴۶۲ نفری شهر یاسوج در سال ۱۳۹۰، تعداد ۲۲۲۷۵ نفر در این گروه سنی قرار داشته‌اند. و از این تعداد ۲۴۱۸۷ نفر را زن تشکیل می‌دهد (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰).

در سال ۱۳۹۰ جمعیت واقع شده در رده سنی ۴۰ تا ۶۰ ساله در حدود ۱۷/۸۲ درصد (۱۹۳۳۹ نفر) بوده است. از جمعیت ۴۶۴۶۲ نفری شهر یاسوج در سال ۱۳۹۰، تعداد ۱۰۷۸۱ نفر در این گروه سنی قرار داشته‌اند. و از این تعداد ۸۵۵۸ نفر را زن تشکیل می‌دهد (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰).

در سال ۱۳۹۰ جمعیت واقع شده در رده سنی ۶۰ ساله به بالا در حدود ۳/۷۰ درصد (۴۰۲۲ نفر) بوده است. از جمعیت ۴۰۲۲ نفری شهر یاسوج در سال ۱۳۹۰، تعداد ۱۹۴۴ نفر در این گروه سنی قرار داشته‌اند. و از این تعداد ۲۰۷۸ نفر را زن تشکیل می‌دهد (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰).

بررسی وضع خانوار و ابعاد آن

شهر یاسوج در سال ۱۳۴۵ با ۹۳۱ نفر جمعیت دارای ۲۲۵ خانوار بوده است که بر این اساس بعد خانوار در آن سال ۴/۱ نفر بوده است. با افزایش جمعیت در سال ۱۳۵۵ (۴۵۲۴ نفر) تعداد خانوار این شهر به رقم ۹۸۷ رسید که بعد خانوار ۴/۶ نفر بوده است. در سال ۱۳۶۵ تعداد خانوار ۵۳۲۸ و بعد آن ۵/۶ نفر بوده است، در سال ۱۳۷۵ تعداد خانوار ۱۱۴۷۳ و با توجه به جمعیت ۶۹۱۳۳ نفری آن بعد خانوار ۶/۰۲ بوده و در تعداد خانوار این شهر در سال ۱۳۸۵ برابر رقم

۲۰۲۹۷ بوده که با توجه به جمعیت ۱۰۰۵۴۴ نفری آن بعد خانوار برابر ۴/۹۵ نفر می‌گردد. و در نهایت تعداد خانوار این شهر در سال ۱۳۹۰ برابر رقم ۲۶۳۰۴ بوده که با توجه به جمعیت ۱۰۸۵۰۵ نفری آن بعد خانوار برابر ۴/۱۲ نفر محاسبه می‌گردد. سال‌های ۱۳۴۵ و ۱۳۵۵ بعد خانوار شهر یاسوج کمتر از متوسط سطح کشور بوده است که علت آن را می‌توان در مهاجرپذیر بودن شهر دانست؛ اما از سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۶۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ بعد خانوار از متوسط بعد خانوار سطح کشور بیشتر گردیده است (بیشتر همسان با تحولات استان و شهرستان بویراحمد بوده است). این تفاوت با سطح کشور را می‌توان به افزایش زاد و ولد، مهاجرت به شهر به دلیل جنگ تحمیلی و کاهش مرگ و میر دانست. آن چه که از بررسی تعداد خانوار در دهه‌های فوق منتج می‌گردد، افزایش تعداد خانوار در دوره‌های مختلف سرشماری است به گونه‌ای که تعداد خانوار در این شهر در طی گذشت چهار دهه در حدود ۵۰ برابر شده است. بررسی خانوارهای یاسوج بر اساس جمعیت، بیانگر این مهم است که در سال‌های ۱۳۴۵ و ۱۳۵۵ خانوارهای کم جمعیت از درصد بالایی برخوردار هستند به گونه‌ای که در سال ۱۳۴۵ خانوارهای ۲ نفری بالاترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند (۹.۱ درصد) که ناشی از مهاجر پذیر بودن شهر بوده است. در سال‌های ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵، از تعداد خانوارهای کم جمعیت به ویژه ۱ و ۲ نفری کاسته شده و بر عکس بر تعداد خانوارهای با جمعیت بیشتر (۵ تا ۸ نفری) افزوده گردیده است که از دلایل آن می‌توان به کاهش ازدواج، افزایش جمعیت در داخل خانوارهای ۴ نفره به بالا و کاهش مرگ و میر را نام برد (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۴۵).

شرح سال	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
تعداد خانوار	۲۲۵	۹۸۷	۵۳۲۸	۱۱۴۷۳	۲۰۲۹۷	۲۶۳۰۴
بعد خانوار	۴/۱	۴/۶	۵/۶	۶/۰۲	۴/۹۵	۴/۱۲

جدول شماره (۳-۱۹): بعد و تعداد خانوار شهر یاسوج در طی دوره‌های مختلف سرشماری

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۴۵

عرضه و تقاضای نیروی کار در شهر یاسوج

طی سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۵، به موازات رشد جمعیت شهر و گسترش شهر نشینی، جمعیت در سن کار (جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر) و جمعیت فعال نیز زیاد شده است. جمعیت شهر یاسوج از ۲۹۹۹۱ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۶۶۷۷۴ نفر در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته است، در حالی که جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر شهر از ۱۸۰۲۹ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۴۶۹۲۲ نفر در سال ۱۳۷۵ افزایش داشته است. در طی این مدت، جمعیت شهر ۲/۲ برابر و جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر ۲/۶ برابر شده است. جمعیت فعال شهر نیز از ۶۹۹۳ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۱۳۹۳۴ نفر در سال ۱۳۷۵ و ۲۹۲۸۰ نفر در سال ۱۳۸۵ افزایش یافت که طی این مدت بیش از ۴ برابر شده است و این رقم، کمتر از افزایش جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بوده است که نشان از افزایش قابل توجه جمعیت غیر فعال دارد. و در سال ۱۳۹۰، جمعیت فعال شهر یاسوج به ۸۹۱۲۳ هزار نفر و

جمعیت ۱۰ سال به بالا به ۷۶۸۸۵ هزار نفر رسیده است. که نسبت به دوره‌های گذشته روند صعودی داشته است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۴۵).

نرخ فعالیت، نرخ اشتغال و نرخ بیکاری در شهر یاسوج

نرخ خام فعالیت از تقسیم تعداد جمعیت فعال اقتصادی بر کل جمعیت به دست می‌آید که نرخ مشارکت نیز نامیده می‌شود و بیانگر این است که چند درصد جمعیت، فعال هستند. نرخ عمومی فعالیت از تقسیم تعداد جمعیت فعال بر جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر به دست می‌آید که بیانگر نسبت جمعیت فعال از نظر اقتصادی به جمعیت بالقوه فعال است. نرخ خام فعالیت و نرخ عمومی فعالیت طی دوره‌های سرشماری ۱۳۹۰، به ترتیب برابر با ۰/۷۰ درصد و ۰/۸۶ درصد بوده است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های، ۱۳۹۰).

نرخ اشتغال در شهر یاسوج در سال ۱۳۹۰، ۲۱/۴۷ درصد بوده است یعنی رقمی برابر با ۲۳۳۰۱ هزار نفر. که از این تعداد ۱۹۴۱۹ هزار نفر مرد و ۳۸۸۲ هزار نفر را زن تشکیل می‌دهد (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های، ۱۳۹۰).

نرخ بیکاری در شهر یاسوج در سال ۱۳۹۰، ۲۲/۴۴ درصد بوده است یعنی رقمی برابر با ۱۷۲۵۶ هزار نفر. که از این تعداد ۱۲۵۸۷ هزار نفر مرد و ۴۶۶۹ هزار نفر را زن تشکیل می‌دهد (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های، ۱۳۹۰).

وضعیت میزان مهاجرت

براساس نتایج آمارگیری نمونه‌ای مهندسين مشاور همسو در بهار ۱۳۶۷ رشد طبیعی جمعیت شهر یاسوج در حدود ۳/۵ درصد به دست آمده است و با احتساب رشد طبیعی جمعیت شهر یاسوج در حدود ۳/۴ درصد برای سال ۱۳۴۵-۱۳۵۵ را می‌توان گفت که اگر جمعیت این شهر طی این دو دهه فقط با رشد طبیعی افزایش می‌یافت جمعیت ۹۳۱ نفری آن در سال ۱۳۴۵ به ۱۳۰۰ نفر در سال ۱۳۵۵ می‌رسید یعنی در این ده سال فقط ۳۶۹ نفر به جمعیت آن اضافه شده است؛ در صورتی که جمعیت شهر یاسوج در سال ۱۳۵۵ برابر با ۴۵۲۴ نفر بوده است که ۳۲۲۴ نفر بقیه از طریق مهاجرت به این شهر اضافه شده است یا موالید ناشی از مهاجرت بوده است. طی سال‌های ۱۳۵۵-۱۳۶۵ نیز اگر جمعیت شهر از طریق رشد طبیعی افزایش می‌یافت جمعیت آن در سال ۱۳۶۵ بالغ بر ۶۳۳۰ نفر می‌گردد حال آنکه جمعیت این شهر در سال ۱۳۶۵ برابر با ۲۹۹۹۱ نفر بوده است. بنابراین می‌توان اذغان نمود که طی سال‌های ۵۵-۶۵، ۲۳۶۷۱ نفر اضافه جمعیت این شهر ناشی از مهاجرت یا موالید ناشی از مهاجرت و یا احیاناً الحاق روستاها به شهر بوده است. طی دوره ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ جمعیت شهر یاسوج به ۶۹۱۳۳ نفر رسیده که تعداد ۲۳۷۳۹ نفر را مهاجران تشکیل می‌دادند. در دوره ۱۳۸۵-۱۳۷۵ جمعیت شهر یاسوج ۱۰۰۵۴۴ نفر رسیده که تعداد ۳۱۷۳۸ نفر را مهاجرین تشکیل می‌دادند. بنابراین شهر یاسوج

شهری است مهاجر پذیر که سالانه به طور متوسط بالغ بر ۳۱۷۳ نفر به جمعیت آن اضافه می‌گردد (سالنامه آماری ک.ب، نتایج تفصیلی سرشماری، ۱۳۸۵-۱۳۴۵).

نتیجه‌گیری

یاسوج یکی از شهرهای لرنشین جنوب غربی ایران و مرکز استان کهگیلویه و بویراحمد است. این شهر همچنین مرکز شهرستان بویراحمد است و در شمال شرقی استان واقع شده است. پیش از ایجاد این شهر، در حدود ۶ کیلومتری آن، یک شهر قدیمی به نام «تل خسرو» قرار داشت که زمانی مرکز نفوذ خوانین بویراحمد علیا بوده است. اینک به جز تپه‌های پراکنده و یک روستا، اثری دیگر از آن باقی نمانده است. تل خسرو متجاوز از دو هزار سال قدمت دارد. لیکن احداث ابنیه معاصر در پیرامون آن، بعد از سال ۱۳۰۹ (ش) شروع شده و تا سال ۱۳۲۳ (ش) ادامه یافت و پس از آن متروک شده است.

یاسوج در کنار رودخانه بشار در تپه‌های متعدد در ارتفاع ۱۸۷۰ متری از سطح دریا قرار گرفته، این شهر که تا سال ۱۳۴۹ (ش) از توابع شهرستان کازرون بود جدا شد و برای ۶ سال به شهرستان بهبهان داده شد و در نهایت در سال ۱۳۵۵ (ش) و با جدا شدن استان از استان فارس، به مرکزیت استان کهگیلویه و بویراحمد درآمد. در فصل زمستان برف زیادی در این شهر می‌بارد و اکثر نقاط و ارتفاعات اطراف آن برای مدتی طولانی پوشیده از برف باقی می‌ماند.

در حال حاضر مهاجرت به عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل اجتماعی و به عنوان یک معضل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در شهر یاسوج مطرح است و این روزها جمعیت روستاهای کهگیلویه و بویراحمد به سمت شهرها مخصوصاً شهر یاسوج سرازیر می‌شوند. در سال ۱۳۹۰ (ش) جمعیت محدوده مطالعاتی شهر یاسوج ۱۰۸۰۰۰ هزار نفر، وسعت آن ۴۰ هزار هکتار و ۳۰ نفر در هکتار می‌باشد و همچنین میزان نرخ رشد سالیانه شهر ۳/۲ درصد بوده است.

منابع

احمدی، جهانبخش (۱۳۸۸). کتابچه اقلیم، بحران و مدیریت، مرکز تحقیقات هواشناسی استان کهگیلویه و بویراحمد.

استاندارداری کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۹۴). واحد آمار استاندارد کهگیلویه و بویراحمد.

استاندارداری کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۹۴). وب سایت استاندارد کهگیلویه و بویراحمد.

خلیلی، جهانگیر و خدیجه نظری و عسگری عرفانی‌زاده (۱۳۸۲). جغرافیای استان کهگیلویه و بویراحمد، تهران: مرکز چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.

رهنمایی، تقی و پروانه شاه حسینی (۱۳۸۴). فرآیند برنامه ریزی شهری در ایران، تهران: سمت.

زینل‌زاده، اردلان (۱۳۸۲). نارسائی‌های توزیع فضایی تأسیسات شهری دوگنبدان، پایان نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر مصطفی مؤمنی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

شهرداری یاسوج (۱۳۹۴). وب سایت شهرداری یاسوج.

علیجانی، بهلول و کویانی، محمدرضا (۱۳۸۷). مبانی اقلیم‌شناسی، تهران: سمت.

مرادی، آیت الله (۱۳۷۴). تحلیل فضایی کاربری اراضی در شهر یاسوج، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر اصغر ضرابی، دانشگاه اصفهان.

مرکز انفورماتیک و مطالعات توسعه (۱۳۷۳). جمعیت و نیروی انسانی، سازمان برنامه و بودجه، یاسوج.

مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن استان کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۸۵ - ۱۳۴۵).

مرکز آمار ایران (۱۳۹۴). سایت مرکز آمار.

مرکز آمار ایران، سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویراحمد، نتایج تفصیلی سرشماری ۱۳۹۰ - ۱۳۳۵.

مسکن و شهرسازی استان کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۸۰). آمار کاربری‌های اراضی شهر یاسوج، یاسوج.

معین، محمد (۱۳۶۳). فرهنگ معین، انتشارات امیر کبیر، جلد ششم.

مهندسین مشاور آمود (۱۳۸۰). طرح توسعه عمران و حوزه نفوذ شهر یاسوج، سازمان مسکن و شهرسازی استان کهگیلویه و بویراحمد.

مهندسین مشاور همسو (۱۳۸۰). طرح توسعه عمران و حوزه نفوذ شهر یاسوج، اداره کل مسکن و شهرسازی استان کهگیلویه و بویراحمد.

مهندسین مشاور داهه (۱۳۷۵). مطالعات طرح جامع و تفصیلی شهر یاسوج، مرحله دوم طرح جامع، اداره کل مسکن و شهرسازی، یاسوج.

هاتف، نادر و محمد حسین بازیار (۱۳۸۸). تأثیر عوامل ساختگاهی بر تغییر ماهیت زلزله محتمل در شهر یاسوج، ششمین کنفرانس بین‌المللی مهندسی عمران، اصفهان.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی